

KARL LAURIDS AASTRUP

★ 26 · 11 · 1899 · † 14 · 5 · 1980

VIBEKE AASTRUP

★ 16 · 9 · 1903 · † 15 · 1 · 1993

Tidsskriftet Fønix, Årgang 2018, s. 177–203

K.L. Aastrups salmedigtning

Kristoffer Garne, valgmenighedspræst

*Dette værk er licenseret under en Creative Commons Kreditering-
IkkeKommerciel-IngenBearbejdelse 2.5 Danmark Licens.*

Tidsskriftet Fønix
www.foenix1976.dk
ISSN 2446-175X

K.L. Aastrups salmedigtning

Det følgende er manuskriptet til et foredrag om K.L. Aastrups salmedigtning, som jeg ved flere lejligheder har holdt – og i skrivende stund skal holde. Manuskriptet er egentlig ikke skrevet mhp. udgivelse og indeholder intet nyt eller originalt om Aastrup, men når jeg alligevel vælger at lade det udkomme, skyldes det dels en fornemmelse af, at mange ikke kender Aastrups salmer særlig godt og måske har brug for en indføring, og dels fordi det fremlagte kan læses som en indirekte replik i diskussionen om de mange nye salmer, der skrives og udgives i disse år.¹

Jeg vil i det følgende i al væsentlighed koncentrere mig om Aastrups salmedigtning, hans overvejelser over salmegenren samt den teologi, der kommer til udtryk i hans salmer. Men først lidt kort om hans biografi – som man i øvrigt kan læse om i hans velskrevne erindringer, der anbefales til enhver med interesse for dansk historie og åndsliv i det tyvende århundrede.

Biografi

Aastrup er med en vis ret blevet kaldt 'det tyvende århundredes salmedigter'. Ikke så meget fordi han er den dygtigste og mest produktive salmedigter i det 20. århundrede, men fordi han i kraft af sine leveår – 1899-1980 – gennemlever alle de vigtige strømninger i 1900-tallet.

Karl Laurids Aastrup vokser op i Ulfborg i Vestjylland og går under 1. Verdenskrig i gymnasiet på Ribe Katedralskole, hvor han

1 Bibliografisk note: Aastrups *Erindringer* er udgivet på Gads Forlag i 1999 og hans *Salmer* på Poul Kristensens Forlag i 1991. Aastrups artikler (hvoraf de vigtigste er optrykt i Tidehverv, Dansk Udsyn og Hymnologiske Meddelelser) kan downloades via bibliotek.dk. Den vigtigste og mest udførlige artikel om Aastrup er Christian Thodberg, "K.L. Aastrup – den danske salmedigter i det 20. århundrede", *Dansk kirkesangs årsskrift 1998/1999*.

bl.a. bliver venner med den senere kendte forfatter og højskolemand Jørgen Bukdahl. Efter krigen læser han teologi i København og møder her bl.a. Thomas Laub, som inspirerer ham meget, selvom han efter eget udsagn er totalt umusikalsk – ”min måde at skrive salmer på svarer til Thomas Laubs måde at komponere melodier på”, skriver han senere. Under sin studietid debuterer han som lyriker, og senere udgiver han et par noveller og romaner mm. – men da han først er begyndt at skrive salmer i løbet af 1930'erne, lægger han det øvrige forfatterskab på hylden og betragter det som penneprøver til sin egentlige gerning: salmedigtningen.

Efter embedseksamen i 1923 bliver Aastrup præst på sin hjemegn i Husby og Sønder Nisum, og fra 1940 fungerer han sammesteds som provst. Aastrup kommer til at tilhøre Tidehvervsbevægelsen, selvom han ifølge eget udsagn – bl.a. pga. afsmag for den teologi, han mødte på universitetet – var tidehvervsk før Tidehverv. Hans salmer, som ligeså stille begynder at udkomme i en lind strøm, udgives både af Tidehverv, men også af det grundtvigske ”Menighedsbladet”, nu ”Dansk Kirketidende”, hvortil han i en lang årrække skriver en månedlig salme.

Under 2. Verdenskrige må han flygte til Sverige, hvor han fungerer som præst for de flygtede danskere. Her stifter han nærmere bekendtskab med de svenske salmer, og det er fra denne tid, hans vel nok mest elskede salme, ”Du gav mig, o Herre, en lod af din jord”, stammer – en oversættelse af en svensk salme, som Aastrup faktisk ikke brød sig synderligt om.

Efter krigen bliver han domprovst i Odense, hvor han virker frem til sin pensionering i 1967. I sine sidste leveår fortsætter han med at skrive salmer og holde foredrag og skriver desuden sine erindringer, der dog først udgives posthumt. Disse erindringer er

sammen med enkelte foredrag og større artikler trykt gennem årene kilden til hans liv og hans syn på teologi og salmedigtning.

Kriterier for salmedigtning

Ifølge Aastrup selv – der utvivlsomt besad en selvbevidsthed af et vist format – ville han altid være salmedigter. Allerede tidligt i sit liv havde han forsøgt sig, men var kun nået til de linjer, der nu indleder den ene af hans morgensange i salmebogen: ”Gud ske lov for nattero, for søvn og friske kræfter”. Og så var han stoppet. Mange år senere, efter at have prøvet kræfter med en række andre genrer, kunne han så fortsætte: ”Gud ske lov for nattero, for søvn og friske kræfter, Gud ske lov for kristentro, for lys at vandre efter” (DDS 755).

Det er da heller ikke nemt at skrive salmer i Grundtvigs fædreland, som man siger. Den danske salmedigtning med de store digtere var ifølge Aastrup som en mark, hvor leddet var lukket, og så var Jakob Knudsen kommet og havde sat lås på leddet med sine to-tre salmer. Men det lykkedes altså alligevel for Aastrup at komme ind i folden.

Man kan sige, at Aastrup var en meget bevidst salmedigter. Han stillede skarpe krav til, hvad der gjorde en salme til en salme og ikke fx en åndelig sang eller rimede linjer med kristeligt indhold. I årene 1946-47 nedsatte man den kommission, der arbejdede frem mod den nye salmebog i 1953, og Aastrup – der efterhånden var ved at slå sit navn fast, men også af mange var ildeset pga. sin tilknytning til Tidehverv – skrev i den anledning en række åbne breve, hvori han fremsatte sine tanker om salmedigtningen.

Aastrup opstiller her tre kriterier, der skal lægges vægt på ved bedømmelsen af en salme: Hvad den siger, hvordan den siger det, og hvilke allusioner, der vækkes af den måde, den siger det på.

Mht. det første punkt, salmens indhold, så skal salmen ikke være i modstrid med den lutherske teologi og læren om, at mennesket retfærdiggøres ved troen alene. Mht. det andet punkt, hvordan indholdet er sagt, så skal salmen være digtet på en måde, så formen svarer til indholdet. Versemål, rytme og billedsprog skal være afstemt og velklingende. Det tredje punkt, allusionerne, er det vanskeligste. Aastrups yndlingseksempel på en salme, der i form og indhold er helt rigtig, men i associationer går galt, er Ingemanns ”Julen har bragt velsignet bud”. Særligt linjen ”du fattige spurv flyv ned fra tag med duen til julegilde” går galt. For nok indeholder denne linje en klar forkyndelse af julens budskab, men giver snarere associationer i retning af et veldækket julebord hos det bedre borgerskab end i retning af Guds søn, der fødes i en stald og lægges i en krybbe. Så er der straks bedre og mere umisforståelige associationer i en af Grundtvigs julesalmer, der siger det samme: ”Er kruset af ler og kagen tør, deri sig engle finde”.

Apropos Grundtvig ligger Aastrups kriterier ikke ret langt fra Grundtvigs kriterier for en salme, som var, at den skulle være bibelsk, poetisk og folkelig – altså tage udgangspunkt i Skriftens billedsprog, være et ordentligt, sangbart digt og trods al teologi og billedsprog også være til at få forstå.

Med sådanne kriterier for, hvad der gør en salme til en salme, kan det ikke undre, at Aastrup stillede strenge krav både til andres og sin egen salmedigtning. Den vigtigste evne, der virkelig gjorde en digter til salmedigter, var ifølge ham evnen til at beherske sproget:

Skal man skrive salmer, må man kunne tvinge sproget til at tjene, må kunne tøjle det, så det ikke laver kunster, der tager magten fra indholdet, fra det, der skal siges om Guds store gerninger. Det er i virkeligheden sig selv, man må

kunne tøjle. (Selvfølgelig gælder det samme om ordbrugen i en prædiken).

Aastrup anskuer altså salmen ud fra dens funktion som forkyndelse, nøjagtigt som han også ville bedømme en prædiken. Og denne måde at se tingene på stiller store krav til navnlig, hvad der ikke må siges, og på hvilken måde, det der skal siges, ikke må siges:

En salme kan ikke taale at have nogle Ord staaende i sig, som ingenting betyder, som bare skal klinge eller pynte eller fylde, og dens Ord maa altid staa for det, de jævnt og enfoldigt betyder ... At bruge Ordene bare efter deres Klangværdi, uden Hensyn til deres Betydning, det hænger sammen med en Mangel paa Respekt for Sproget, – der igen hænger sammen med en Mangel paa Respekt for det, man er sat til at sige.

Aastrups kriterier for at skrive salmer minder lidt om tre enkle råd til en god tale, som embedsmanden Henning Gottlieb ifølge sin søn engang gav ham: Hav noget at sige. Sig det. Når du har sagt det, du vil sige, så stop med at tale.

Måske pga. disse stærke formkrav var det ofte sådan, at når Aastrup skrev en salme, der ikke var til et allerede kendt versemål med en eksisterende melodi, så skrev han på korte og knappe, næste modernistisk-minimalistiske versmål, som fx i adventssalmen: ”Hør det, Zion, trøst for al din vé: den, du venter, får du snart at se” – ny strofe (DDS 88). Har man sans for den slags, vil man også kunne høre, når man læser eller synger Aastrups salmer, at der er en særlig vestjysk underspillethed i hans måde at udtrykke sig på.

Salmer til gudstjenesten

Det var lidt forhistorie og lidt om Aastrups egne kriterier for at skrive salmer, som han i imponerende høj grad faktisk formåede at leve op til. I det følgende skal vi især kigge på et udvalg af salmebogens Aastrup-salmer. 22 salmer har han med i den nuværende salmebog, og det er faktisk tæt på at være de bedste, man har udvalgt.

Noget, som er selvindlysende, men som jeg endnu ikke har sagt, er, at det, der gør en salme til en salme, først og fremmest er, at den skal bruges i en gudstjeneste. Og i den lutherske kirke er salmerne selve hovedstenen i gudstjenesten. Det stiller jo nogle krav, som er langt mere specifikke end de formelle krav, som Aastrup angiver. Salmen skal ikke alene passe ind i gudstjenesten og dens forløb, men også passe sammen med dagens tekster, prædikenen og dåb og nadver, hvis dette finder sted i den gudstjeneste, hvor en given salme synges. De skal være forankrede i ”den dybe sammenhæng”. Dette tager Aastrups salmer som oftest højde for. Et godt eksempel er den første af salmerne, vi skal kigge på, ”Så vældigt det mødte os først i vor dåb” (DDS 400), der med sine tre enkle strofer får etableret sammenhængen mellem den aktuelle gudstjeneste, påskemorgens budskab, dåb, nadver og menighedens lovsang:

Så vældigt det mødte
os først i vor dåb,
det ord, der genfødte
til levende håb,
det ord om den morgen,
der underfuldt kom
og svarede sorgen:
'Se, graven er tom!'

Så venligt det lyder,

det kærligheds ord,
der broderligt byder
os plads ved sit bord,
hvor frit han os giver
sit legem og blod
og håbet opliver,
som selv han opstod.

Ja, døde skal høre
Guds levende ord;
hans Ånd vil dem røre,
så lydigt de tror.
Og lovsang vil stige
med tak fra de små,
som arv i Guds rige
med Jesus skal få.

Salmen her er ikke alene en gudstjenestesalme. Den er også en såkaldt epistelsalme. Dvs. en salme, der er skrevet over en given søndags læsning fra de nytestamentlige breve – i dette tilfælde 1 Pet 1,3-9, der er læsetekst påskedag i anden tekstrække, men som jo også lyder ved barnedåb og begravelse: ”Lovet være Gud, vor Herre Jesu Kristi Fader, som i sin store barmhjertighed har genfødt os til et levende håb ved Jesu Kristi opstandelse fra de døde”. I Aastrups salme kommer hele denne gudstjenestelige sammenhæng, hvori disse ord optræder, med.

Tekstrækkerne med faste læsninger af epistel og evangelium til hver søndag og helligdag går langt tilbage i oldkirken og fastholdes efter reformation. Således lægger Aastrup sig i forlængelse af bl.a. Kingo, der til den salmebog, han havde ansvaret for at udgive i 1699, også skrev eller indsamlede mindst to faste salmer til hver eneste søndag og helligdag – en til epistellæsningen og en til evangelielæsningen. Aastrup har også skrevet eller gendigtet sådanne to salmer til hver søndag – også til anden tekstrække, som blev indført i 1885, og som de store

salmedigtere derfor ikke har kunnet levere salmer til. Men det gjorde Aastrup altså, selvom det langt fra er alting, der kan bruges. Men det er også for meget forlangt, at en enkelt mand skulle kunne skrive to gange 129, altså 258, gode, brugbare salmer til et bestemt formål (her ligger der en stor opgave for vores generation af salmedigtere: at få skrevet salmer, der knytter sig til de bibelske læsninger på de søndage, hvor de store salmedigtere ikke har efterladt os noget, vi kan bruge).

En evangeliesalme

Af Aastrups evangeliesalmer vil jeg gerne fremhæve salmen "Betesda-søjlernes buegange" (DDS 157). Den er egentlig skrevet under inspiration af en gammel byzantinsk salme, som professor Christian Thodberg, der bl.a. forskede i byzantinsk kirkemusik, viste til Aastrup. Thodberg har flere gange i artikler og foredrag taget æren for, at Aastrup fik skrevet denne salme. Men da Aastrup i sine erindringer selv fortæller om denne inspiration, er han mere mådeholden. Han fortæller, at Thodberg gentagne gange forsøgte at få ham til at skrive en ny salme over det byzantinske forlæg. Og til sidst kiggede Aastrup så flygtigt på teksten og indvilligede deri. Da Thodberg så det færdige resultat blev han ikke alene begejstret, men også forundret over, at Aastrup havde fulgt den byzantinske salme så tæt. Men der måtte Aastrup så, fortæller han i et udgivet foredrag, skuffe Thodberg, for han havde kun set salmen den ene gang, da Thodberg viste ham den, og så var han ellers gået hjem og havde slået op i Johannesevangeliets 5. kapitel, hvor den fortælling, som salmen er skrevet over, stod – underforstået havde han altså ikke gjort andet end at sætte bibelteksten på vers.

Men et enkelt, meget vigtigt, element har Aastrup taget fra det byzantinske forlæg. Begge salmer er en gendigtning over

beretningen om den syge mand ved Betesda dam, der ligger og venter på, at vandet kommer i oprør, så den første, der bader i det, bliver helbredt. Men den syge er krøbling og kommer derfor altid til sidst og bliver således aldrig rask. Da kommer Jesus forbi og spørger, om han vil være rask, og beder ham tage sin bære og gå – og det gør han så.

Genistregen i det byzantinske forlæg såvel som i Aastrups salme består så i at give Jesus en ekstra replik, som han ikke har i Johannesevangeliet. Da Jesus i Johannesevangeliets beretning spørger manden, om han vil være rask, svarer han ”Herre, jeg har ikke et menneske til at hjælpe mig ned i dammen”. Denne sætning ”Jeg har ikke et menneske” bliver nøgleordet i salmen, for så svarer Jesus manden: ”Har intet menneske, du, min broder? For dig et menneske, jeg er blevet”. Denne sætning, ”for dig et menneske jeg er blevet”, er jo evangeliet i en nøddeskal, og derfor kan Aastrup også mellem mandens udråb ”jeg har ikke et menneske” og Jesus trøstende ord: ”for dig et menneske jeg er blevet” indskyde følgende vers:

Da lød blandt søjlerne
 skaberordet,
 så i Betesdas
 fem buegange
 den sabbatsstilhed
 blev gennemrystet,
 som sprængt af stjernernes
 morgensange.

Med denne optakt, der henter sit voldsomme billedsprog fra Jobs Bog, får Aastrup lagt an til, at hele evangeliet kan samles i det lille replikskifte ”Jeg har intet menneske” – ”for dig et menneske jeg er blevet”. Men ikke nok med det. På subtil vis får

salmen også i sidste strofe anvist, hvad det må få af konsekvenser, at Jesus er blevet menneske for den arme:

Men husk: Et menneske
skal du være.
Fra egne veje
at kunne vige,
en broders ansigt
ved mødet kende -
det er på jorden
min Faders rige.

Som Jesus den dag ved Betesda dam blev menneske for krøblingen, så skal han – og dermed alle vi, som hører evangeliet – også være et menneske for næsten. Det, at Jesus bliver mennesker for mig, så jeg kan være menneske for min broder, er Guds rige på jorden, slutter salmen.

Aastrups teologi

Man kan nu stille det spørgsmål, om Aastrups salmer er udtryk for en bestemt teologi; om han har noget særligt, han vil sige, udover at sætte Biblen på vers og formidle den lutherske teologi i sangbar form. Dertil må man svare, at det har han i høj grad. Af erindringerne og de udgivne artikler kan man også se, at han i høj grad er bevidst om, hvad han vil sige, og at han også vil sige noget bestemt teologisk med sine salmer.

Aastrups teologi er i grunden meget enkel, og han har da også skrevet et lille læredigt (*Salmer* nr. 33), hvori han udtrykker den kort og klart, ja næsten kækt og lakonisk. Lærerdigtet på fem strofer lyder sådan her:

Kristendom tre parter har,
hver af dem så kort og klar,
såre let at råde.

Mellem dem er først som sidst,
alle ét i Jesus Krist:
Bud og dom og nåde.

Budet kræver, som vi véd,
hjertets hele kærlighed
til vor Gud og næsten.
Véd du det, du også kan,
har du kun et barns forstand,
tænke dig til resten.

Dommen, ens for alle, er:
Den som mest sig selv har kær,
han skal døden lide.
Her er ingen amnesti,
ingen går for døden fri,
som vi vel må vide.

Nåden er Guds kærlighed,
sendt til de fortabte ned
som en undergave,
sletter syndens gælds-brev ud,
giver barneret hos Gud,
kalder op af grave.

Kristendom er her på Jord
buds og doms og nådes ord,
som vi her må høre.
Helst vi vil derfra os sno,
af os selv vi ej kan tro;
Ånden må det gøre.

Det, kristendommen har at sige til os, kan altså sammenfattes i de tre små ord: bud, dom og nåde. Budet (som altid er med et enkelt d i bestemt form hos Aastrup) siger, at du skal elske din Gud af hele dit hjerte og din næste som dig selv. Dommen siger, at det kan vi ikke, og derfor skal vi alle dø. Nåden siger, at Gud sender den kærlighed, vi ikke selv har, og dermed er der tilgivelse,

genoprettelse af det brudte forhold og liv trods døden. Men, føjer Aastrup så til, selvom det er let at fatte dette, så vil vi helst ikke høre og tro det, fordi det kræver livet af os, og derfor snor vi os fra at høre og lyde ordene, hvis ikke Ånden hjælper os dertil.

Det er jo på en måde ligetil at forstå, og der er bestemt en god form for pædagogik i sådanne ”katekismus-viser”, som Aastrup selv kaldte den slags. Men det er nu også lidt en gold form at få serveret evangeliet i – også selvom man, som Aastrup (måske lidt upassende) foreslog, synger lærersalmen på Laubs melodi til ”Kom, Gud Helligånd, kom brat”.

Men denne enkle teologi genfindes også som det strukturerende princip i nogle af Aastrup store, velklingende salmer. Ikke mindst den uforlignelige frelseshistoriske salme ”Du gav os efter dig behag” (DDS 27), som ifølge Aastrup selv blev til for at slå et slag for melodien ”Til dig alene, Herre Krist”. Men der er altså kommet en salme, som mange betragter som hans bedste, ud af dette reklamefremstød for en bestemt melodi – måske fordi der ligger noget særligt i versemålet.

Jeg vil bruge noget tid på at gennemgå denne salme, for selvom den kan tale for sig selv, fortjener den nogle ord med på vejen – bl.a. for at vise, at Aastrups bud, dom og nåde-treklæng ikke er en gold trip-trap-træske-dogmatik, men et forsøg på at sammenfatte frelseshistorien i en pædagogisk formel.

Vi starter med budet (med et d – for at forblive tro mod Aastrups ortografi). I første strofe tolker Aastrup skabelsesberetningen, ikke som udtryk for en sorgløs paradisisk tilstand, men som en skabelses af en verden – 'efter Gud behag' – hvor det daglige arbejde er overkommeligt, og hvor livet leves foran Guds ansigt til næstens gavn:

Du gav os efter dit behag
vor jord med al dens grøde;

du tændte sol for arbejdsdag
fra gry til aftensrøde.
Vi skulle vel vort dagværk nå
og altid for dit ansigt gå.
Du gav os livet uden savn
for i dit navn
at leve til vor næstes gavn.

Men mens Gud giver mennesket en jord med grøde, giver vi Gud et liv, der er lagt øde. I stedet for at leve til næstens gavn, søger vi kun vort eget vel – på bekostning af næsten – og dermed falder vi fra vejen anvist af Gud og lever i trods mod hans bud. Læg mærke til, hvordan anden strofe korresponderer med den første og gentager flere vendinger – men med omvendt fortegn:

Så gav vi dig, vor skaber, Gud,
et liv, der var lagt øde,
et liv i trods mod dine bud
fra gry til aftensrøde.
Vi søgte kun vort eget vel;
vor næste blev vor lykkes træl.
Vort selv vi yndede over alt,
fra dig vi faldt.
Men da var vore dage talt.

Da kommer så dommen. Og den viser sig på to måder: som Guds vrede, hvorved han vender det ansigt, vi ellers skulle leve foran, væk fra os og derved dømmes os til døden; og som kulde i vores hjerter, idet vi erfarer, at graven og mørket er vores bestemmelse:

Din vrede frem af Himlen brød,
du lod os dommen kende;
du satte os den bitre død,
som blev vor lykkes ende.
Du skjulte os dit ansigts lys,
vi måtte lære mørkets gys.

Det blev os koldt ved hjerterod,
da vi forstod,
vi kendte ej for graven bod.

Men så viser nåden sig som en ny skabelse, idet Gud igen, imod vores fortjeneste, giver 'efter sit behag'. Han giver sin søn, der kommer som vores næste og opfylder det bud, vi ikke magtede at opfylde (og tager dommen på sig). Dermed slettes dommen, og livet foran Guds ansigt genoprettes – denne gang ikke som et bud, men som et 'nådesbud':

Da gav du efter dit behag,
imod hvad vi fortjente,
en sådan udgang på vor sag,
som ingen kunne vente,
et under over al forstand,
en visdom, vi ej grunde kan:
din Søn, der som vor næste kom
og vendte om
til nådesbud din vredes dom.

Gud gør selv ved sin søn det, som vi ikke kunne, og derfor bliver livet igen et velsignet liv, som det var givet os at være fra begyndelsen. Det er en mærkelig form for retfærdighed, hvor dommen ophæves, fordi den forurettede selv går ind og betaler prisen, men sådan er Guds retfærdighed altså: at hans søn lider korsdøden for vores synders skyld:

Hvad vi ej kunne, gjorde du;
det er vor frelse blevet.
Os livet er velsignet nu,
fordi din Søn har levet.
Det er så din retfærdighed,
at han for vore synder led.
Han holdt for os i Helved stand.
Alene han
af gravens hul os hente kan.

Han, som har betalt prisen, som har lidt døden og været i helvede for os, han holdt stand. Dermed ændrede han på det vilkår, at enhver af os har mørket og graven som vores bestemmelse. For når han har delt elendigheden og døden med os, vil han også dele freden og livet med os. Dette udmaler Aastrup nærmere i den næste strofe, som måske er den danske salmehistories stærkeste forkyndelse af opstandelsen:

Så sandt han som vor næste er
med os i graven gået,
vi ved, hvis vi skal blive dér,
han aldrig var opstået;
han aldrig hjem til Himlen gik,
hvis ikke os han med sig fik.
Han delte vor elendighed;
derfor vi ved:
han deler med os Himlens fred.

Tilbage er der kun, at vi takker Gud for det liv, som vi trods synden i kraft af evangeliet alligevel kan leve foran hans ansigt, sådan som han har bestemt os til. Og med takken følger bønnen om, at det, vi får at høre, også må blive virkelighed: at vi faktisk lever efter budet om kærlighed til Gud og næsten og ikke lever med døden, men med livet som vores bestemmelse. Men at det sker, er, ligesom i katekismus-visen, ikke vores fortjeneste, men noget Gud selv sætter i værk og lader blive virkelighed ved sin Helligånd:

Så takker vi dig, Skaber Gud,
for håbet i det høje
og beder: skriv os dine bud
i hjerte og for øje;
ja, lad det under med os ske,
vi altid må vor næste se!
Udløs vort liv af dødens bånd

med almagtshånd,
genfød os ved din Helligånd!

Aastrup i 1953-salmebogen

Denne salme var ikke med i 1953-salmebogen, selvom den var en af de tidlige salmer, Aastrup skrev (i 1935) og også lod trykke i sin første salmeudgivelse fra 1939. Men senere kom den til at stå som den første i hans udvalgte salmer fra 1966. De salmer, der kom med i 1953-salmebogen, var ikke dem, Aastrup selv ville have valgt, skriver han et sted. Men det er dog umiskendeligt tre af hans bedre salmer: 1) Helligtrekongerssalmen "Gør dig nu rede kristenhed" (DDS 362) over teksten fra Esajas' bog om, at et lys er oprundet for folket. 2) Fadervorsalmen "Guds egen kære søn har sagt for os sin bøn" (DDS 587), der handler om, at Jesus beder for på fadervor for os og dermed er 'for os hos Gud'. 3) Salmen "Herrens kirke er på jord" (DDS 352), der er den mest kompromisløse skildring af, at Guds menighed kun findes, når og hvor Gud vil det: "Herre, se, din kirke vil i sin fattigdom bekende: Når du ej dit ord vil sende, er din kirke ikke til".

Den fjerde og sidste salme, der dengang kom med – foruden oversættelsen af "Du gav mig, o Herre" – er Aastrups nadversalme, "Vor Herre Jesus i den nat" (DDS 456), som han ikke selv regnede for noget særligt. Til den knytter der sig en sjov lille anekdote: I sine erindringer undrer Aastrup sig over, at netop denne salme kom med i salmebogen. For det var bare fire små vers, han havde digtet sammen, fordi man i en af hans kirker under krigen skulle spare på lysene og derfor fik behov for et par vers at synge, mens degnen tændte alterlysene lige inden selve altergang. Aastrup gør sig lystig over, at hans salme ligefrem har fået folk til at ændre skik mange steder. Men det er måske ikke så underligt, for det er nu en udmærket salme, Aastrup her har fået

skrevet, som på en effektiv måde koncentrerer sig om betydningen af Jesu nadverindstiftelse inden hans død dengang som en overvindelse af mørket og ondskaben her og nu: ”Der er kun mørkets gru og gys hos os og alle steder. Kun her, kun her, kun her er lys, hvor Jesus med os beder”, slutter den.

Påskelørdags digter

Jeg har mere end en gang hørt den lige lovlige spidsfindige, men ikke helt usandfærdige pointe, at Brorson er julens, Kingo påskens og Grundtvig pinsens digter. Hvis Aastrup så er den fjerde store salmedigter ved siden af de tre – han ville nok selv give plads til Sthen, men for alt i verden ikke til Ingemann – så kan man jo spørge, hvad der er hans højtid? Hvor er det sted i kirkeåret, hvor hans salmer har hjemsted? Hvor er det sted, han hører evangeliet og taler ud fra?

På det har han selv svaret flere gange: Hans sted er påskelørdag. I en artikel om salmedigtningens situation i vor tid fra 1957 ser han tilbage på sin beslutning om at blive salmedigter. Dengang kiggede han sig om for at se, hvordan kirken var stedt, hvor dens sted var i dag – i 1930'erne. Og da så han ikke som Grundtvig en sommer skær og blid, hvor mark og lund lovsang Gud i allen stund: ”Jeg saa en Kirke, der var i Forventning indtil nu, hvis Tid var Advent. Eller endnu bedre: hvis rette Helligdag var Paaske-lørdag”, skriver han. Da gik det op for ham, at Gud selv har sat sin kirke ved graven, hvor stenen er rullet for. For det er der, i mødet med nøden, at evangeliet virkelig kan høres. Aastrup skriver:

Gud holder sin Kirke fast der, fordi det er der, Hans
Evangelium er at høre, der og alene der, Kirken kan tale
det, saa det trøster. Og derfor ogsaa der og alene der, Gud

kan lovsynges for sine store Gerninger, uden at der blander sig andre Toner ind.

Lovsangen er ikke den triumferende, men den fattige kirkes sang. Lovsangen udspringer af, at mennesket, der er stedt i nød, hører evangeliet og ikke kan gøre andet end at svare den gode Gud med lovsang, fordi han kalder det døde til live.

Om denne påskelørdag har Aastrup skrevet en af sine stærkeste salmer, nemlig "Der venter bag langfredags nat" (DDS 216). En salme, der, fordi den tør udmale dødens rædsel og lade os hænge ved den, også virkelig giver plads til, at evangeliet kan høres som andet end den sædvanlige gammelkendte historie om Guds søn, der stod op af graven, nemlig høres som et ord, der kalder mig til live trods synd og død. Ingen kommer til påskemorgen uden at have oplevet langfredag:

En påskelørdag, ond og grå,
med sine træge timer
til enden gennemlides må,
før påsekklokken kimer.

Netop stedt i den urolige hvile mellem langfredag og påskemorgen kan vi indse, at evangeliet fortæller os det mest utrolige af alting: at døden er overvundet. Og det er hverken vores fortjeneste, eller noget vi kan erfare umiddelbart. Det er ene og alene noget, som Gud i sin kærlighed virker. Og derfor er det ikke noget, vi kan have lov at regne med, men noget, vi afventende må håbe på. Aastrups påskelørdagssalmer slutter:

Så er det da en nådes-sag,
hvad der af mig skal blive,
om Herren gør en påskedag
og kalder dødt til live.

Salmedigtning ved kisten

I sammenligning med fx Grundtvigs salmer kan der forekomme at være et tørt eller tungt præg over Aastrups salmer. Man kan jo så give sig til at klandre ham for ikke at have blik for glæden, for pinserusen, for påskemorgens sejrjubel. Men i så fald misforstår man nok hans ærinde. Aastrup har ikke sat sig for – som Grundtvig til dels gjorde det – at skabe en ny salmedigtning til erstatning for den gamle, men derimod at udfylde huller, der hvor vi manglede salmer. Af den grund må han stille sig et andet sted, end hans forgængere gjorde. Og han har altså erfaret, at der var behov for, at nogle stillede sig midt i påskelørdag og så vores nød og elendighed i øjnene, så vi kunne få skærpet blikket for, at evangeliet ikke er et kirsebær på toppen af tilværelsens flødeskumslagkage, men det at Guds engle indfinder sig der, hvor kruset er af ler og kagen tør. Til at udtrykke dette krævedes en sprogtoner, der var anderledes nøgtern og tilslebet, end fx Grundtvigs brusende skjaldeklang var det.

Det skal ikke forstås sådan, at livet for alt i verden skal være os en jammerdal, hvis vi vil høre evangeliet. Nej, for livet er jo skabt af Gud til at være godt. Men det skal forstås sådan, tror jeg, at hvis vi ikke tør se nøden og elendigheden i øjnene, så er der ingen trøst at hente og intet for os at gøre ud over at leve efter devisen 'spis, drik og vær glad, for i morgen er du død'. Men sådan er tilværelsen jo netop ikke set med Guds øjne og ifølge hans ord om bud, dom og nåde.

Fordi Aastrup har turdet stille sig der, hvor han står, har han også kunnet skrive om død og evigt liv på en ærlig og redelig måde, der ikke håner sorgen med en for letkøbt salighedsvished. En af hans mest vellykkede salmer er begravelsessalmen ”Vi

takker dig for livet” (DDS 549). Her får han sagt hverken mere eller mindre end de tre ting, der som regel er at sige ved kisten: 1) tak for livet, 2) døden er den rene elendighed, men 3) der er en trøst i ordet om påskemorgen. Og dette er netop, hvad Aastrup på behersket, men alligevel smuk vis får givet udtryk for i sin begravelsessalme, hvor der ikke bliver lagt skjul på dødens benhårde realitet, i mødet med hvilken vi ikke har andet at gøre end håbe på Guds barmhjertighed. Salmen skal citeres i sin helhed for at få den hele sammenhæng med:

Vi takker dig for livet,
vor Fader, og vi tror,
du har vort hjem os givet
på denne skønne jord.

Hvad her blev os til glæde,
har du i godhed skabt.
Vi derfor vel må græde
for det, vi nu har tabt.

Ja, hvad i år og dage
var os en hjertenslyst,
det vendte sig til klage
og sukker efter trøst.

Vor Fader i det høje,
hvor før var blomst og løv,
der blev det for vort øje
som aske nu og støv.

Det er, hvad her vi kender
og hårdt blev mindet om:
vi står med tomme hænder,
vor skaber, for din dom.

Om der for os skal blive
et håb at trøstes ved,
da véd vi, du må give

af din barmhjertighed.

Så vær hos os i sorgen,
og lad det under ske,
at vi din påskemorgen
må gennem skyen se.

Da takker vi for livet,
vor Fader, og vi tror:
de døde du har givet
en fremtid i dit ord.

Vil man ved graven have sagt mere, end man her får at høre, må man gå et andet sted hen, hvor andre tør tale mere direkte ud af de billeder, som troen uvægerligt vil og bør danne sig. Men dem vil Aastrup ikke tale ud af. Han er varsom med at komme til at sige mere, end han kan tillade sig. For der er altid en fare for, at vi, når vi taler om disse ting, som vi ret beset ikke ved noget om, får sagt for meget og dermed får sagt noget, der ikke blot kan være forkert, men som ligefrem kan blokere for, at vi kan høre Guds ord. Vi har det jo med at stoppe ørene til med vores egne idéer og påfund – hvad end det så er de mere vattede eller de mere hårde af slagsen – i stedet for at lytte til, hvad vores skaber og Herre prøver at sige til os. Og da er det godt at have en redelig salmedigter som Aastrup til at skære det overflødige fra og minde os om det væsentligste – og det tror jeg også, mange vil sætte pris på ved en begravelse.

En stemme i koret

Men vi skal nok ikke nøjes med i vores gudstjenester at synge Aastrup. Dertil er han formentlig for ensidig og skrabet i sit tonesprog – selvom den slags jo langt hen ad vejen må indrømmes at bero på smag og behag. Undertiden er Aastrup vel også for meget bestemt af sin polemiske iver efter at anvise os

vores rette plads, fx når han kan skrive en hel salme om, at det er så sandt, at ingen så Vorherre ud af graven gå (DDS 238). Vi har brug for hanegal og morgensang til at udtrykke opstandelsen. Aastrup hører retteligt til i det danske kirkekor sammen med de andre salmister som et supplement og et korrektiv, der minder os om – og nu parafraserer jeg den just udskældte salme – at det, som intet øje så, holder kirken alligevel søndag på.

Jeg vil slutte med at citere en fin lille aftensalme (*Salmer* nr. 49) – og ingen sådanne har Aastrup, trods flere gode bud, fået med i salmebogen – der formentligt er ukendt for de fleste. Salmen – hvori Aastrup er så tæt på Grundtvig, som han nogensinde har været – handler om at takke for dagen, der er gået, og trygt vente den nye dag, fordi vi i kraft af dåbens pagt kan gå i seng som et Guds barn. Det er en kort lille sag, skrevet på seks strofer af hver små to gange otte stavelser, hvorfor der ikke findes nogen anvendelig melodi. Men slår man stroferne sammen, så der er tre med fire linjer i hver, kan salmen synges på melodien til ”Ingen er så tryk i fare” og således danne et fint og blidt aftenpostludium til denne gennemgang af Aastrups salmedigtning:

Tak for dagen, der er gået,
 livets brød, som vi har fået.
 Tak, vor Fader i det høje,
 for din hvile fra vor møje.

Tak for dagen, der skal komme,
 når vor nat nu snart er omme.
 Du, som morgenstjernen tændte,
 giv os tro dit gry at vente.

Lad os trøst deraf fornemme,
 at din pagt du ej vil glemme.
 Dåbens pagt om barnelivet
 som en nådegave givet.